

III.

Az orientáció okán

Abszurd dráma A latin *absurdus* (képtelen, ostoba, ízléstelen) szóból ered. A színpadi szituációk belső ellentmondásainak szélsőséges kiélezése jellemzi.

adaptáció Regények színpadra való alkalmazása, esetleg korábbi drámák aktualizálása.

allegória Erkölcsi eszmék, elvont fogalmak rögzített kép formájában (például meghatározott jelvényekkel fellépő személy által) történő megtestesítése. Először Arisztophanész használta, később ebből fejlődik ki a középkori moralitás.

analitikus dráma Drámai műfaj, amelyben a drámai alapszituációban mutatkozó baj már a cselekmény kezdete előtt megtörtént, a dráma magapedig a múltat feltáró folyamat.

argumentum A 17-18. századi iskoladrámák rövid tartalmi kivonata, a darab címével és szereposztásával együtt nyomtatásban jelent meg a közönség tájékoztatására.

álcajáték Felvilágosodás korabeli, angol színjáték-típus.

árnyjáték A bábjáték egyik fajtája, amelyben kivágott síkfigurákat mozgatnak élesen megvilágított vászon mögött.

atellana Ókori rögtönzött, zenés-táncos-maszkos színjáték-típus. Legfőbb sajátossága az állandó típusok megjelenítése.

Balet Egy vagy több személy zenekísérettel előadott olyan színpadi táncát jelenti, amely koreografált táncmozgással, mimikával és pantomimikával fejez ki dramatikus cselekményt.

bábjáték Bábszínészek által különféle technikákkal mozgatható bábok révén létrejött színjáték-típus, amelyben a szöveget a színészek mondják. Ismeretes a pálcás-, a marionett- és a kesztyűs báb.

bohózat Drámai műfaj, amely inkább a helyzetek, mint a jellemek komikumára támaszkodik.

bonviván Az operettekben és zenés vígjátékokban megjelenő, hősszerelmes szerepkör.

buffo Komikus szerepkör.

bulvárdarab Az üzleti igényekhez alkalmazkodó, könnyű sikereket ígérő darabokat sorolják ide.

bunraku Ōsi japán bábjáték, amelyet tizenhét kilogramos, fából készült figurákat zenére mozgatva adnak elő.

Commedia dell'arte Rögtönzött színjáték-típus, amelyet cselekményváz (kanavász) alapján, állandó típusokat (maszkokat) megtestesítve adnak elő.

commedia erudita Tudós színjáték. A hármas egység szabályaihoz alkalmazkodó, reneszánsz irodalmi komédia.

corral színház A 16. század közepén Spanyolországban kialakult térkonceptió.

csepűrágó A régi városi komédia művésze. Ma pejoratív értelemben használatos, csapnivaló színészt jelent.

Daljáték Prózai részleteket is tartalmazó énekes színpadi játék.

dalszínház Zenész színműveket, zenedrámát – korábban operát is – játszó színházak régi magyar elnevezése.

debütálás A színész vagy az egész társulat első nyilvános fellépése közönség előtt.

deklamálás Szónokló, szavaló előadásmód.

deus ex machina Az antik tragédiában az istent játszó színész a szcéne fölött egy gépezeten megjelenve váratlanul lezárja a cselekményt.

dialógus A dráma egyik lényeges eleme (főszöveg), értelemszerűen két vagy több alak beszélgetése.

dikció Szövegmondás.

díva Divatos, ünnepest, híres színésznő, énekesnő.

dizőz Pódiumon fellépő sanzon-, illetve slágerénekesnő.

dobozszínpad Felül zárt, három oldalról határolt, a negyediken a néző felé nyitott színpad.

dráma Emberi-társadalmi cselekvéssort cselekedve ábrázoló irodalmi műnem, amelyben a Nevek

közti Dialógusok most változó, kölcsönös viszonyokat hordoznak (Bécsy Tamás).

dramatizálás Epikus, lírai műalkotás drámává való átdolgozása színpadi (vagy rádiós) előadás céljából.

dramaturg A színpadi szöveg törvényszerűségeivel foglalkozó szakember; általában a rendező szellemi munkatársa, aki többek között a dráma színrevitele során szükséges átalakításokat végzi el a szövegen.

dramolett Jelenet, egyfelvonásos darab.

Elidegenítési effektus (V- Effekt) A brechti játékmód egyik fő eszköze, amely megakadályozza, hogy a színész illetve a néző beleélje magát a színpadi történesekbe, s e helyett racionálisan mérlegelje a látottakat. Mivel a dolgokat nem a megszokott módon láttatja, az idegenség, a meghökkenés hatását váltja ki.

előadás Játékosok és nézők együttes testi jelenlétében zajló esemény.

előadóművész A színészre, énekesre, versmondóra egyaránt alkalmazható gyűjtőfogalom. Szűkebb értelemben a pódiumon létrejött egyszemélyes produkció előadója.

előjáték A cselekmény első dramaturgiai mozzanatát megelőző jelenet.

élőkép Általában allegorikus értelmű színpadi állókép.

enkükléma Az antik görög színház egyik színpadi gépezete. Alacsony kerekeken gördülő faemelvény, amelyen tablószerűen jelenítették meg a ház belsőjében lezajlott eseményeket.

entrée Az a belépő (ária esetleg prózai szöveg), amelylyel a főszereplő először jelenik meg a színpadon.

epeiszodion Az antik görög tragédiának az a része, amelyet az alakok két kardal között mondanak el.

epikus színház A brechti színház egyik elnevezése.

epilógus A cselekmény utolsó dramaturgiai mozzanatát követő utójáték, jelenet.

esztrád Alkalmi jellegű, vegyes típusú műsor.

exodosz Az antik tragédia befejezése, a kar kivonulása.

évad Az az időszak, amikor a színházak folyamatosan tartanak előadásokat.

Fablieau Középkori, párbeszédés, világi népi színjátéktípus.

farce Középkori, népies francia színjátéktípus. Nyers tréfákkal fűszerezett, gyakran trágár bohózat, amelyet a misztériumjáték szünetében közjátékként adtak elő kizárólag mulattatás céljából.

farsangi játék Farsanghétfőn és húshagyókedden előadott szatirikus tárgyú középkori színjátéktípus, amelyet a polgárházakba váratlanul beállító meszteremberek kis csoportja adott elő.

félre A dramatikusszövegnek az a része, amikor valamelyik alak nem a partnereihez, hanem kifelé, a közönséghez beszél.

felvonás A dráma egy lehetséges szerkezeti egysége: „függönytől függönyig” terjedő szakasz, mely az előfüggőnyt alkalmazó (például római) színpadokon jelent meg.

fényfüggöny A nézőtér éles megvilágítása a színpad felől, hogy a közönség ne lássa a színváltozást.

függöny A kukucsálószínpad szerves alkotórésze, általában a játéktérrel a nézők elől eltakaró előfüggőnyt értjük rajta, amelynek használata csak a 17. század második felétől terjedt el

Gyorsöltözés A színész gyors ruhaváltása nem az öltözőben, hanem a színpad mögött.

Habitué A színház szakmán kívüli rendszeres látogatója, barátja, az elmúlt századokban bizonyos előjogai voltak. Ma már többnyire ismeretlen fogalom.

hajószínház Az amerikai vándorszínészet sajátos formája.

hakni Vidéki fellépéssorozat, amikor ugyanazt a műsort több helyen is előadják. A szónak (ellentétben a tájelőadással) negatív felhangja van.

hangjáték Rádióban elhangzó, sajátos eszköztárral megvalósított színjátéktípus.

happening Az 1950-es években, az USA-ban keletkezett színjátéktípus, amely a játékosok és a nézők közvetlen találkozására épít, és jelentős mértékben felhasználja a kortárs képzőművészet alkotásait.

Hanswurst Paprikajancsiszerű figura. A mimusbohóc német leszármazottja.

hármasszög A hely, idő és cselekmény egységét garantáló dramaturgiai alaptörvény.

hatásvadászat A színész azon törekvése, hogy bármi áron azonnal, egynemű hatást (nevetést, sírást) váltson ki.

házi szerző Olyan drámaíró, akinek alkotói tevékenysége egy adott színházhoz kötődik.

házi színpad Nagyobb színházakban főképp próbákra használt kis színpad

hecc színház Olyan aréna, ahol a látványosságot különböző állatok felingerlésével, majd megölésével mutatták be.

helyzetkomikum A dráma azon mozzanata, amikor az alak valamilyen helyzet, tévedés, félreértés vagy szándékos megtévesztés miatt válik komikussá.

hitvitázó dráma A német reformátorok dramatizált vitairataiból kialakult forma. A magyar drámairodalom egyik első, 16. századi formája.

honorárium Tiszteletdíj, művészeti tevékenységért járó anyagi ellenszolgáltatás.

hős Tragikus szerepkör.

húzás A színpadi szövegnek a rendező és/vagy dramaturg általi megrövidítése.

húsvéti trópus A húsvéti szertartás hivatalosan előírt szertartási szövegéhez hozzátett dialógus, amelynek első mondata a latin *Kit kerestek?* (*Quem queritis?*) kérdés volt.

Igric Hősi és történeti énekek előadója.

imitátor Többnyire állatok hangját, de olykor más jelenségek hangjait is utánzó színész, artista.

improvizálás Nem előre megírt szövegre, nem előre begyakorolt játék, hanem rögtönzött beszéd illetve mozgás.

instrukció A rendezőnek az előadás megformálására adott utasítása.

intendáns Az udvari színház vezetője, később (német nyelvterületen) a színház művészeti vezetője.

interludium Közjáték. A 10. század során lakomák közben adták elő ezeket az igen pikáns, szerelmi történeteket, melyet szólóének, kórus, sőt balettbetét tarkított.

intrikus Színészi szerepkör, az eseményeket céltudatosan és titokban irányító személy.

iskoladráma Diákok által előadott, nevelő célzatú dráma, szűkebb értelemben közép- és kelet-európai, 16-17. századi színjátéktípus.

Játéktér Az a tér, amelyben a színész a nézők előtt játszik. Általában akkor használjuk, ha ez a folya-

mat nem (doboz)színpadon, hanem más térkoncepcióban zajlik.

jelenet A dráma egy lehetséges szerkezeti egysége, amelyben ki- és bejárás nélkül ugyanazok a szereplők vannak a színen.

jellemkomikum A komikumnak az a fajtája, amikor az alak saját tulajdonságai miatt válik nevetségessé.

jogdíj A szerzői jog (időleges) pénzbeli megváltása.

jól megcsinált színdarab A 19. század végén létrejött drámai műfaj, amely elsősorban a közönség elvárásait akarja kiszolgálni. Dramaturgiájának kulcsa a happy end-del is egyenértékű nagyjelenet, amelynek bekövetkeztét a nézőnek előre kell éreznie, ám bizonytalanságban kell hagyni, hogy miként fog megvalósulni.

jutalomjáték A színész által választott, számára a leghálásabb szerepet kínáló dráma egyszeri előadása.

Kabaré Olyan vegyes profilú, szórakoztató előadás, amelynek nézője vendégként fogyaszthatott is.

kabuki A japán énekes-táncos színjátéktípus.

kakasülő A színházi nézőtér legolcsóbb, általában a legmagasabb ponton található helye.

kamaraszínház Viszonylag kevés néző befogadására alkalmas, kis színpaddal rendelkező színház.

kanavász A commedia dell'arte cselekményvázlata.

karakter Az alak jellemző tulajdonságainak rendszere, amelyek hiteles megformálása a lélektani realista színész egy legfőbb célja.

kardal Az antik görög tragédiákban a kórus éneke a dráma egyes részei között.

karzat A többemeletes nézőtér legfelső emeletének álló- és ülőhelyei.

kastélyszínház A rokokó korszakban elterjedt – főleg operát és balettet játszó – térkoncepció (színházépület).

kasszadarab Elsősorban anyagi sikerrel járó színdarab.

katarzis Arisztotelész szerint a részvét és a félelem által keltett, felzaklató, ám a változtatáshoz szükséges energiát adó, befogadói állapot. A felismeréseknek köszönhető megtisztulás érzete.

kétszintes dráma (Bécsy Tamás) Olyan drámai műfaj, amelyben a drámai alapszituáció két, az adott kor, illetve író világnézete által feltételezett világszint köré, illetve körül szerveződik. Az egyik

a mindennapok világa, a másik az ezt meghatározó, ennek törvényeket adó szféra.

kísérőzene Prózai darabokhoz írt, a rendezéshez illeszkedő színpadi zene.

kinezika A színész arc- és testmozgása: gesztusa, mimikája, proxemikája.

klakk A siker érdekében előre megrendelt és megszervezett taps.

kocsiszínpad Középkori színpadforma, az egymás utáni jeleneteket vagy egymás mellé állított, berendezett kocsiban adták elő, vagy a bedíszletezett kocsikat húzták végig a város fő útvonalaiban, majd az előre megjelölt helyeken megállva, eljátsszák az adott részt.

komédia Emberi gyengeségeket és kisserűségeket kinevettető drámai műfaj, amelyben – Arisztotelész meghatározása szerint – az események roszszul kezdődnek és jól végződnek.

komika Női szerepkör.

komikus Férfi szerepkör

koncesszió Bizonyos feltételekhez kötött színháznyitási és működési engedély.

konferanszié Műsorközlő, az egyes számokat összekötő, olykor szerepet is játszó előadóművész.

konfliktusos dráma (Bécsy Tamás) Drámai műfaj: a drámai alapszituációban két egymással, ellentétes okkal és céllal, ugyanakkor elégséges eszközzel rendelkező személy (vagy csoport, osztály stb.) feszül egymásnak, s ez az ellentét tettváltás-sorozatban artikulálódik.

konzorcium Egy színtársulat tagjai között létrejött, anyagi természetű megegyezés.

koreográfus A tánc mozdulatokra bontását megtervező művész.

kórista A kar egyik névtelen tagja.

körszínház Kör alakú színpaddal és lépcsőzetes, félkör alakú nézőtérrel rendelkező térkonceptió.

középpontos dráma (Bécsy Tamás) Olyan drámai műfaj, amelyben a drámai alapszituáció egy középpont köré szerveződik, amely mindenre és mindenkire rákényszeríti a hozzá való viszonyulásokat.

kulissza A színpadot két oldalt határoló, mozgatható díszletelem, illetve -sor.

Librettó A zenés színjátéktípusok (opera, operett stb.) szövegkönyve. Többnyire ennek alapján dolgozik a zeneszerző.

liturgikus dráma Középkori színjátéktípus, a katolikus egyházi mise bizonyos részeihez kapcsolódott. Ebből nőttek ki a passió és misztériumjátékok.

Marionett Felülről zsinórral vagy dróttal mozgatott bábfigura.

maszk A színész arcának festékkel és egyéb kiegészítő eszközökkel való átalakítása. Fajtái a fából, bőrből, textíliából, papírból stb. készült merev-, fél-, illetve sminkmaszk.

matiné Délelőtti, rendszerint fiataloknak vagy gyerekeknek játszott színházi előadás.

mecénás Az a személy vagy intézmény, aki – ellenszolgáltatás nélkül – anyagilag támogat egy kulturális eseményt.

melodráma A gonosz üldözött és az ártatlan üldözött konfliktusára épülő regényes drámai műfaj, a 19. század elején.

mesterdalnok-színház A 15.16. század fordulóján Meistersinger (Minnesänger) előadások színhelye, ahol lírai és epikus műveket adtak elő.

mímosz Antik színjátéktípus: alapja a köznapi életből vett, bohózszerű jellemkép.

mirákulum Középkori, vallásos, a szentek legendáit megjelenítő színjátéktípus.

misztériumjáték Középkori, vallásos, Jézus életének egyes mozzanatait megjelenítő színjátéktípus.

monodráma Egy dramatikus alak akcióira és diktációjára épülő műfaj.

monológ A dramatikus alak magánbeszéde, általában olyan hosszabb szöveg, amelyet mintegy magában mond el.

moralitás Középkori színjátéktípus, amely fontos erkölcsi kérdést allegorikus formában jelenít meg.

musical Újabb kori zenés színpadi műfaj, többnyire irodalmi mű átdolgozása. Sem témája, sem dramaturgiája nem olyan kötött, mint az operetté, zeneileg pedig nagyon gyorsan reagál a közönségválaszt formáló irányzatokra.

Nadrágszerep Olyan férfi szerep, amelyet többnyire színésznők testesítenek meg.

naíva Romlatlan, naiv, fiatal lány tipikus szerepköre.

narrátor A dramatikus eseményeket kommentáló szerep.

némajáték A beszéddel egyenértékű, kimondott szó nélküli színészi játék.

népszínmű A 17-19. század népszerű (sokszor zenével, énekkel tarkított) színjátéktípusa, mely idilli és erkölcsileg romlatlan világgént mutatja be a falu és a nép életét.

nézőtér A színházépületnek a közönség számára fenntartott része.

NÓ Ősi japán színjátéktípus.

nyitány Bizonyos zenés színjátéktípusok (opera, operett) csak zenés előjátéka.

Olvasópróba Az előadásra való felkészülés első fázisa. A színészek ekkor ismerkednek meg a darabbal és a rendezői koncepcióval.

opera Több művészeti ág együttes megjelenését igénylő, komoly zenei színjátéktípus.

operett Zenés színjátéktípus, amelynek dramaturgiája szerint a párbeszéddel megegyező arányú zene zárt formájú, szerephez jut a játékban a tánc, a finálék nagyvonalúak. Klasszikus formája a primadonna, bonviván, szubrett, táncos-komikus szerepkör „négyesfogatára” épül, s a szerelmi történet happy end-del végződik.

orfeum Mulatóhely, ahol az asztalnál való fogyasztás és a pódiumi produkció egy időben történik.

orkhésztra Kör alakú tánctér az antik görög színházban. Ma a zenekar helyét értjük rajta.

Ősbemutató A dráma első előadása (ennek variációja a „hazai ősbemutató”).

Páholy Fülkeszerűen kiképzett, elkerített, díszesebb nézőtéri hely.

pantomim A cselekményt gesztusokkal és arcjátekkel megjelenítő színjátéktípus.

paraván A bábszínpad alsó, a közönség szemé elől a bábú mozgató színészt takaró fal.

parodosz A görög tragédiában a bevonuló kar fuvalával és tánccal kísért első éneke.

passiójáték Középkori színjátéktípus, a húsvéti liturgikus játékból alakult ki. Jézus szenvedéseit és halálát mutatja be.

pásztorjáték Ideális falusi pásztori környezetben játszódó, gyakran zenés formában előadott verses színjátéktípus.

pendli Az a vendégszínházforma, amikor egy színész egy napon, több helyen is fellép.

performansz Az 1960-as évek jellemző színjáték-

típusa. Próba nélkül egyszer előadott, sokszor szélsőséges akcióba torkolló forma, amely programszerűen elutasítja az intézményes keretek között működő színház olyan jellemzőit, mint a nézők elszigeteltsége, a zárt műalkotás eszménye és a profitorientáltság.

pinceszínház Eredetileg épület hiány miatt kialakult, kamarajellegű darabok bemutatását szolgáló térkonceptió.

pódium Eredetileg a római színház alapépítménye, ma díszlet nélküli emelvényt jelent.

premier A másorra kerülő új darab első előadása.

primadonna Operett-szerepkör: első énekesnő, a bonviván partnere.

próba A bemutatót előkészítő munkafolyamat. Ismeretes az olvasó-, elemző-, rendelkező-, emlék-, díszlet-, ösz-, jelmezes és főpróba.

prológus A görög szó előbeszédet jelent; általánosságban a dráma első egysége, amely előzetesen összefoglalja a mű valamely vonatkozását.

prolongálás Műsoron futó sikeres darab előadás-sorozatának meghosszabbítása.

proscénium Az antik görög színházban a szkené elé épített magas emelvény; ma előszínpadnak nevezik.

Recitálás A megtanult szöveg hangos felmondása.

rémdráma Olyan 19. század eleji drámai műfaj, amelyben tudatosan halmozzák a nyíltszíni borzalmakat.

rendezés A színházi előadást előkészítő, tudatos művészi munkafolyamat a koncepció kialakításával, a szükséges dramaturgiai eszközök összehangolásával.

repertoár Egy színház színpadra kerülő darabjainak meghatározott sora.

repríz Egy darab eredeti szereposztásban és rendezésben való, újbóli műsorra tűzése.

revü Lazán összefüggő, egymás után bemutatott jelenetek sora, mely többnyire a látványosságra törekszik.

rezonőr Az a dramatikusan alak, aki az író gondolatait szócsóként közvetíti nézők számára.

ripacs A műveletlen, ízléstelen, hatásvadász színész gúnyneve.

rivalda Eredetileg a nézőteret a színpadtól elválasztó korlát; ma a színpad elülső része.

Sorstragédia Tragikus drámai műfaj, amelynek cselekményét a főhős életét megváltoztató és meghatározó sorscsapás határozza meg.

statiszta Tömegjelenetekben fellépő, különösebb színészi felkészültséget nem igénylő, többnyire néma szereplő.

súgó Az előadás biztonságát szolgáló színházi alkalmazott; szövegpéldánnyal végigköveti, s ahol szükség van, segíti az előadást.

süllyesztő Színpadi gépezet, mely a színpad emelésére vagy süllyesztésére szolgál.

szatírajáték Antik görög színjátéktípus. Nevét a szatírt alakító kórustól kapta, akik kecske alakban Dionüszosz istent kísérik, és az érzéki örömök hajszolását testesítik meg. A trilogia utójátéka volt.

szerep Megkülönböztetjük a színpadi alak azonosítása során létrejövő játékbeli szerepet (a játék idejére a színész által vállalt viselkedési szabályok összessége), amelynek sokszor egy dramatikus alak az alapja, és a szociális szerepet, amely a társadalomban hosszabb-rövidebb időn át elfoglalt helyünkre, egy adott posztra, státuszunkra vonatkozó viselkedési szabályok összessége

szcenikus Színpadtechnikus, aki a színpadi berendezések, felszerelések működtetéséért felel.

szimultán színpad Olyan térkonceptió, amelyben egymás mellett berendezett színpadképek előtt zajlanak az időben egymást követő események.

szín A dráma szerkezeti egysége: az azonos helyszínen/ egy díszletben játszódó jelenetek összessége.

színházantropológia A színházantropológia „az emberi magatartás lényegét mind biológiai, mind szociokulturális szinten a színpadi szituáció keretében tanulmányozza.” (Eugenio Barba: Színházi antropológia. *Színház*, 1996/7. 38.).

színházesztétika A színházesztétika a színházi jelenségeket mint művészi tényeket vizsgálja. A középpontban a (sokáig kizárólag az irodalom részeként vizsgált) önálló művészetnek tekintett színház történetileg változó törvényszerűségeinek feltárása, elemzése, összefüggésrendszerének meghatározása áll.

színházpszichológia Azt kutatja, hogyan és mennyire alkalmazhatók az emberi személyiség lélektani és tudati struktúrájából kiinduló elemzési módszerek a színpadi és drámai alakok világának meg-

értésére. Szerke a világon egyre nagyobb jelentőségűvé válik a színházi nevelés és a színházterápia (pszichodráma).

színházszociológia A színház társadalmi meghatározottságát, illetve a társadalom működésében betöltött szerepét vizsgáló tudományág.

színlap Nyomtatvány, amely az előadás legfontosabb adatairól, többnyire létrehozóiról tájékoztatja a közönséget.

szinopszis A görög eredetű kifejezés a színdarab rövid tartalmi kivonatát jelenti.

színpad A nézőtérrel szemben lévő, az előadás megvalósítására szolgáló játéktér.

szkeccs Rövid, komikus jelenet. Ma a filmszerű színházi megformálásra is használják.

szkéné Az antik görög színházban a játék háttere.

szomorújáték 1. A tragédia magyar elnevezése. 2.a A barokk és klasszicista színházi kultúrában olyan drámai műfaj, amelynek fejedelmi alakjai között hatalmi harc folyik. 2.b. A polgári szomorújáték olyan 17. század végén létrejött dráma műfaj, amelyben a polgári család tagjai (elsősorban apa és lánya) közötti szeretetteljes és etikus kötelékeket egy arisztokrata amorozó és intrikusa tépi szét.

szubrett Operett szerepkör: a táncos komikus női partnere.

szubvenció Hivatalos, állami anyagi támogatás.

Táblás ház Színházi értelemben az az előadás, amikor minden jegy elkelt.

tájelőadás Vidéken lebonyolított városi vendégjáték.

tánc- és mozgásszínház A századforduló mozdu latművészeti iskoláira épülő, és az 1960-as évektől mind meghatározóbbá váló, korántsem egységes színjátéktípus, amely a térbe helyezett táncos testnek a balett-táncosétól eltérő képzésén, a kísérletezésen alapuló mozgásformák dominanciáján alapul.

taps A nézők tetszésnyilvánítása. Legintenzívebb formája a vastaps.

társulat Egy színház alkalmazottainak összessége.

térszínpad Olyan térkonceptió, amelyben a néző több irányból figyelheti a játékot.

tetralógia Négy darabból – három tragédia és egy szatírajáték – álló sorozat az antik görög drámaversenyeken.

tézisdráma Olyan drámai műfaj, amely valamely eszme, gondolat fontos tételének kifejtését, magyarázatát szolgálja.

theatron A „theamai” görög ige jelentése szemlélni, a látványból ismeretet szerezni. Az ige tövéből képzett főnév a nézőtér elnevezése az antik görög színházi kultúrában és a színház (theatrum) szó gyökere is.

thümelé Az orkhésztra közepén elhelyezett, jelzett oltár.

tiráda Megszakítás nélkül elmondott, retorikai hatásokban gazdag, terjedelmes szövegrész egy jeleneten belül.

tömegjelenet Az előadás legtöbb szereplőjét és a statisztákat egyszerre színpadra rendezett jelenete.

tragédia Kiváló emberek bukását ábrázoló drámai műfaj, amelyben – Arisztotelész meghatározása szerint – az események rosszba fordulnak.

tragika A tragédiák hősnőinek szerepköre, illetve az ezt játszó színésznő.

transzponálás A drámai szituáció más környezetbe helyezése.

trilógia Eredetileg három tragédiából álló sorozat; ma mindenféle műfajban három összefüggő mű egységére használjuk.

trionfo Reneszánsz korabeli színjátéktípus: látványos menet megjelenített történelmi vagy allegorikus képekkel.

trufa Olasz reneszánsz színjátéktípus, vaskos humorú, egyszemélyes játék.

turné Színtársulat vagy színész előadókörútja.

Utójáték A dramatikus cselekmény lezárása után, a darabhoz csatolt jelenet.

Ügyelő Színházi alkalmazott, a színpadi munka pontosságát biztosítja.

Vándorszínész Állandó színházhoz nem kötött, helységről helysére vándorló társulat tagja.

varieté Rövid jeleneteket, tréfákat, zenés számokat egy műsor keretében előadó, vegyes profilú színjátéktípus.

vásári színjáték Középkori vásárokon mutatványosok társaságában bemutatott színdarab.

vattázás A nézőtér ingyenes nézőkkel való megtöltése.

vaudeville Zenés vásári bohózat.

végszó A szerep szövegének az a része, amire a partner reagál. A szereptanulás során különösen szokás rá figyelni.

vendégjáték Színtársulat fellépése más színházakban vagy városban.

vice Az angol bűn kifejezést a 16. századi angol iskoladrámák bolond figurájára használták.

virtuóz Az olasz zenei eredetű kifejezést olyan művészre használjuk, akinek káprázatos az előadói technikája, lenyűgöző a mesterségbeli tudása.

Zártszék A polgári színházak nézőterének jellegzetes, kényelmes, elkülönített ülőhelye.

zsinórpadlás A színpad mennyezetén húzódó technikai munkakarzat.

Kor	Színházak		Rendezők, koreográfusok		Zeneszerzők		Színészek	
	Európai	Magyar	Európai	Magyar	Európai	Magyar	Európai	Magyar
1500–1600	Teatro Olimpico Hôtel de Bourgogne Hôtel de Petit Bourbon Comédie Italienne				Monteverdi		Ruzante R. Tarleton R. Burbage T. Heywood	
1601–1700	The Globe Teatro Farnese Théâtre du Marais Theatro di San Cassiano Théâtre du Palais Royal Drury Lane Comédie Française				Lully		Montdory Montfleury Tabarin Molière	
1701–1800	Covent Garden Hamburgi Nemzeti Színház Weimari Udvari Színház Mannheimi Nemzeti Színház Burgtheater Berlini Királyi Nemzeti Színház Theater in der Josefstadt Theater in der Wien	Rondella Kelemen László-féle társulat	Noverre		Gluck Pergolesi Mozart		D. Garrick Le Kain M. Clairon Talma M. Mars C. Neuber K. Ekhof F. L. Schröder	Déryné Kántorné
1801–1900	Old Vic Meiningeni Udvari Színház Bayreuthi Ünnepi Színház Théâtre-Libre Freie Bühne Independent Theatre	Pesti Magyar Színház Operaház Budai Népszínház Vígyszínház	II. György A. Antoine O. Brahm J. T. Grein	Bajza J. Szigligeti E.	Rossini Donizetti Verdi Wagner Puccini Bizet Leoncavallo Mascagni Ifj. J. Strauss Offenbach Suppé Millöcker	Erkel F.	A. W. Iffland J. Kainz S. Siddons J. P. Kemble E. Kean E. Devrient F. Lemaitre Sir H. Irving E. Terry S. Bernhardt E. Duse	Laborfalvy R. Lendvay M. Egressy G.
1901–1950	Schall und Rauch Kabaré Salzburgi Ünnepi Játékok Cabaret Voltaire Théâtre Alfred Jarry Moszkvai Művész Színház Odéon Théâtre du France Actors Studio Avignoni Fesztivál	Király Színház Royal Orfeum Népopera Cabaret Bonbonnière Thália Társaság Zöld Szamár Színház	L. Jessner M. Reinhardt E. Piscator B. Brecht E. G. Craig K. Sztanyiszlavszkij V. E. Mejerhold A. Artaud J. Copeau J. Vilar L. Jovet I. Duncan R. Laban M. Wigman M. Graham S. P. Gyagilev M. Béjart	Oláh G. Ditrói M. Paulay E. Bárdos A. Hevesi S. Németh A. Palasovszky Ö. Magyar A. Róna M.	A. Berg A. Schönberg Leo Fall	Kacsóh P. Szirmai A. Kálmán I. Lehár F.	Barrault M. Renaud M. Marceau J. Marais E. Busch A. Bassermann G. Gründgens J. Gielud Sir L. Olivier V. Leigh	Blaha L. Basiliades M. Palló I. Svéd S. Fedák S. Honthy H. Latabár Á. Jászai M. Bajor G. Varsányi I. Tökés A. Timár J. Nagy E. Medgyaszai V.
1951–	Berliner Ensemble Deutsches Theater Schaubühne Milánói Scala Piccolo Színház Cricot 2 Royal Shakespeare Company Taganka Performance Group Wooster Group Odin Teatret Living Theatre Wuppertali Táncszínház Théâtre du Soleil Bouffes du Nord Théâtre du Nonterre Théâtre de Ginevilliers	Universitas Szegedi Egyetemi Színpad Lakásszínház Stúdió K. Szolnoki Szigligeti Színház Kaposvári Csiky Gergely Színház Katona József Színház Radnóti Színház Örkény Színház Győri Balett Pécsi Balett Szegedi Balett	R. Schechner J. Grotowski E. Barba T. Kantor P. Strehler J. Ljubimov H. Müller P. Zadek P. Stein C. Peymann G. Tabori W. Langhoff H. Neuenfels E. Schleef F. Castorf P. Brook R. Wilson Th. Ostemeier R. Foremann A. Mnouchkine P. Bausch M. Cunningham	Nádasdy K. Harangozó Gy. Várkonyi Z. Kazimir K. Ádám O. Szinetár M. Seregi L. Ruszt J. Paál I. Halász P. Fodor T. Ascher T. Ács J. Székely G. Zsámbéki G. Valló P. Jeles A. Szász J. Mohácsi J. Zsótér S. Telihay P. Novák E. Alföldi R. Kovalik B. Bodó V. Mundruczó K. Pintér B. Vidnyánszky A. Eck I. Imre L. Markó I. Bozsik Y. Horváth Cs. Ladányi A.	K. Stockhausen B. Britten L. Nono A. L. Webber	Ligeti Gy. Petrovics E. Szokolay S.	H. Weigel G. Philip T. Giehse K. Dorsch E. Schall G. May K. M. Brandauer B. Minetti Ch. Laughton P. Ashcroft M. Redgrave P. Scofield P. O'Toole E. Porter V. Redgrave G. Jackson	Major T. Gobbi H. Básti L. Gábor M. Kállai F. Pécsi S. Latinovits Z. Ruttikai É. Darvas I. Tolnay K. Sulyok M. Dajka M. Töröcsik M. Udvaros D. Básti J. Cserhalmi Gy. Sinkó L. Eszenyi E. Kamarás I. Böröcsök E.